

Dr. sc. Irma Kovčo Vukadin*

KRIMINALITET NA PODRUČJU JUGOISTOČNE EUROPE

U radu se daje pregled Izvješća o kriminalitetu i njegovu učinku na Balkan koji je sastavio Ured UN za droge i kriminalitet. Prema sadržaju Izvješća, stanje kriminaliteta na području jugoistočne Europe nije zabrinjavajuće u odnosu na tzv. konvencionalni kriminalitet, dok se upozorava na opasnost specifičnih oblika kriminaliteta, poput organiziranog kriminaliteta (za koji se primjećuje smanjenje obujma) i ekonomskog kriminaliteta. Može se zaključiti da je riječ o relativno pozitivnom Izvješću koje se može ocijeniti "pametno izbalansiranim". Prigovor koji se može uputiti Izvješću jest metodologija, tj. korištenje sekundarnih izvora podataka koji nameću velik stupanj opreza pri donošenju zaključaka.

1. UVOD

UN-ov Ured za droge i kriminalitet u ožujku ove godine izdao je Izvješće o kriminalitetu i njegovu učinku na Balkan (u daljnjem tekstu: Izvješće) (*Crime and its impact on the Balkans and affected countries*) (Leggett, 2008). Uvodno se navodi kako Balkan, za svrhu tog izvješća čini 9 zemalja Pakta o stabilnosti: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Rumunjska i Srbija te kako se sinonimno koristi s pojmom jugoistočna Europa. Studija je napravljena u okviru projekta Studije ilegalnih tržišta, a izradio ju je Odjel za istraživanje i analizu s Tedom Leggettom kao glavnim istraživačem. Izvješće je vrlo iscrpno (126 stranica), a strukturirano je kroz ova poglavlja: 1. Sažetak, 2. Uvod, 3. Balkan nema profil regije visokog kriminaliteta, 4. Balkan nema problema s konvencionalnim kriminalitetom (potpoglavlja: 1. Ubojstvo, 2. Neprijavljeni delikti), 5. Stvarni problem: organizirani kriminalitet i korupcija (potpoglavlja: 1. Porijeklo organiziranog kriminaliteta, 2. Aktualni trendovi u organiziranom kriminalitetu, 3. Trgovanje drogama, 4. Trgovanje ljudima, 5. Krijumčarenje migranata, 6. Tr-

---

* Dr. sc. Irma Kovčo Vukadin, izvanredna profesorica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

govanje oružjem, 7. Ekonomski kriminalitet: izbjegavanje poreza i krivotvornice, 8. Ekonomski kriminalitet: korupcija i prevara, 9. Ekonomski kriminalitet: pranje novca, 10. Smanjenje mogućnosti za organizirani kriminalitet), 6. Učinak kriminaliteta na socijalni, ekonomski i politički razvoj (potpoglavlja: 1. Socijalni razvoj, 2. Ekonomski razvoj, 3. Demokracija, pravna država, ljudska prava, 4. Stabilnost). U dodacima se nalaze konvencijski i legislativni statusi tih zemalja (što je stavljeno i u prilog ovog rada).

Cilj ovog rada je prikaz i osvrt na pojedine dijelove Izvješća.

2. METODOLOGIJA IZVJEŠĆA

Međunarodne komparativne studije o kriminalitetu uvijek su priličan izazov za istraživače i upozoravaju na nužan oprez u formuliranju zaključaka. Kad ne provode originalna empirijska istraživanja, istraživači ovise o službenim podacima o kriminalitetu koji imaju mnogobrojna ograničenja. U korištenju takvih, sekundarnih podataka o kriminalitetu treba voditi računa o okolnostima koje djeluju na njihovu točnost i usporedivost. Tako i autori publikacije *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* (prema: Kovčo Vukadin, 2005:283) navode “da službeni podaci o kriminalitetu ovise o tri skupine okolnosti. To su: a) aktualne okolnosti poput voljnosti za izvršenje kaznenog djela, struktura mogućnosti izvršenja kaznenog djela, rizik detekcije, voljnost javnosti da prijavi viktimizaciju i učinkovitost tijela kaznenopravnog sustava; b) zakonske okolnosti poput kaznenog zakona, zakona o kaznenom postupku i drugim relevantnim zakonima, formalne organizacije tijela kaznenopravnog sustava i neformalne primjene zakona u svakodnevnom životu; c) statističke okolnosti poput formalnog prikupljanja podataka, pravila prikupljanja podataka i njihove praktične primjene.”

Autori Izvješća u dodatku se osvrću na metodološke okvire na kojima počiva Izvješće. Tako se navodi da je Izvješće kreirano na temelju iscrpnog pregleda literature, uključujući nekoliko stotina elektroničkih dokumenata. Korišteni su međunarodni, regionalni i nacionalni izvori te i izvori nevladinog sektora, uključujući podatke Svjetske zdravstvene organizacije o ubojstvima, kao i izvješća organizacija koje rade u ovoj regiji, poput SEESAC-a (South Eastern and Eastern EU Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons) i OSCE-a (Organisation for Security and Cooperation in Europe). Prednost je dana izvorima s kvantitativnim podacima o kriminalitetu. Priložen je pregled znanstvenih članaka koji su pisani na engleskom jeziku.

Autori navode da je većina korištenih podataka iz različitih godina, no ističu da je to standard u razvojnim analizama.

Korištene su sljedeće baze podataka UN-a: Studija UN-a o ispitivanju trendova kriminaliteta i funkcioniranja kaznenopravnih sustava (CTS: *the Uni-*

ted Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems), Godišnji izvještajni upitnik (ARQ: *the Annual Reports Questionnaire*) i Pojedinačna baza o zapljenama droge (IDS: *the Individual Drug Seizures database*).

CTS upitnik sastoji se od serija pitanja kojima se traže podaci o incidenciji određenih kaznenih djela i statistici glavnih komponenti kaznenopravnog sustava za određeni period (obično dvije godine). U odnosu na kriminalitet, daju se standardne definicije svakog pojedinog kaznenog djela i traži se od država da smjeste svoje podatke u prikladne kategorije. To je prilično teško zbog drugačijeg načina vođenja statistike u različitim zemljama. Također, sve zemlje ne dostavljaju podatke. Albanija, Moldavija i Rumunjska odgovorile su na sva tri posljednja upitnika, Bugarska i Makedonija odgovorile su na dva. Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija nisu odgovorile ni na jedan.

U ograničenom obujmu u Izvješću su korišteni podaci Međunarodne viktimizacijske studije (ICVS: *International Crime Victim Survey*), primarno u svrhu shvaćanja obujma neprijavljenog kriminaliteta.

ARQ je primarni instrument putem kojeg države članice izvještavaju UN o situaciji kontrole droga u njihovim zemljama. Kao i CTS, podaci tog instrumenta službene su izvještaje država članica.

IDS sadržava podatke o važnim slučajevima nezakonitog trgovanja drogom, a njihova važnost proizlazi iz detekcije novih proizvođača droge, količina, metoda korištenih od trgovaca ili novih trendova.

Osim navedenih izvora, korištene su nacionalne statistike radi određivanja trendova u analiziranim državama.

3. JUGOISTOČNA EUROPA: REGIJA NISKOGRADSKOG KRIMINALITETA

Antonio Maria Costa, izvršni direktor Ureda UN za droge i kriminalitet, navodi: "Premda može biti začuđujuće, balkanska regija jedna je od najsigurnijih regija u Europi." U Izvješću se navodi da ta regija nije pogodno okruženje za kriminalitet iz sljedećih razloga:

1. Demografska slika ne pogoduje razvoju uličnog kriminaliteta. U većini zemalja samo 7-8% populacije spada u najrizičniju skupinu za obični kriminalitet – muškarci u dobi od 15 do 25 godina. Populacija ove regije nije mlada, a postaje sve starija zato što su na ovom području najniže stope plodnosti (*fertility rate*) u svijetu: Bosna i Hercegovina i Moldavija bilježe 1,2 poroda po ženi, što ih svrstava na dno međunarodnih podataka. Bugarska ima najmanju dječju populaciju u Europi, a udio muških osoba u dobi od 15 godina do 24 godine ispod je europskog prosjeka u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj i Srbiji. Sukladno takvoj demografskoj slici, rela-

ativno je slabo izražen kriminalitet mladih što se odražava i na dob zatvorske populacije. Prosječna dob zatvorenika za zemlje za koje su dostupni podaci jest od 29 do 40 godina.

2. Gledano iz globalne perspektive, regija je relativno dobro razvijena i u njoj su smanjeni mnogi od socijalnih stresora koji pogoduju kriminalitetu. Premda su razine dohodaka niže od onih u zapadnoj Europi, većina stanovnika ove regije nije suočena sa životno ugrožavajućim siromaštvom a edukacijska je razina vrlo visoka. Službeni podaci o dohocima i nezaposlenosti nisu potpuno točni s obzirom na znatan broj stanovnika koji rade izvan svoje zemlje i velike stope "rada na crno". U Izvješću se naglašava da razine dohodaka ne korespondiraju nužno s ostalim aspektima razvoja. Ukupan razvoj često se izražava indeksom ljudskog razvoja (HDI: *Human Development Index*) koji čine dohodak po glavi stanovnika, pismenost i životno očekivanje. Na temelju tog indeksa, sve zemlje ove regije, osim Moldavije, ocijenjene su "visokorazvijenima" u Izvješću o ljudskom razvoju 2007./2008. Uočena obilježja objašnjavaju se rezultatom socijalističkih režima koji su omogućivali zdravstvene i obrazovne usluge, dok su osobni dohoci bili ograničavani. Uočava se i naglašava velik broj mladih koji pohađaju srednjoškolsko obrazovanje što se dovodi u vezu s delinkvencijom po načelu – mladi koji su u učionici ne lutaju po cestama i ne čine kaznena djela.
3. Ekonomska nejednakost (nejednakost u dohocima) smatra se najrobustnijim kvantitativnim korelatom stope kriminaliteta. Socijalna nejednakost pridonosi rastu osjećaja relativne deprivacije koja može biti korištena kao opravdanje za imovinske i nasilne delikte. Autori navode da je duga povijest socijalističkih režima u ovoj regiji ujednačila razlike u dohocima i da, bez obzira na promjene u okruženju slobodnog tržišta, standardni indikatori nejednakosti još nisu izraženi u ovoj regiji. U okviru ove točke govori se i o stopi nezaposlenosti koja je u cijelom području visoka. U cijeloj regiji nezaposlenošću su najviše pogođeni mladi. U ovoj je regiji stopa nezaposlenosti mladih veća od generalne zaposlenosti na Kosovu (1,5 puta viša), Albaniji (1,9 puta viša), Hrvatskoj (3 puta viša), Srbiji i Crnoj Gori (3 puta viša) i Rumunjskoj (3,6 puta viša). Europski je prosjek dva puta viša ta stopa. Naglašava se da ove podatke treba uzimati s oprezom zbog visokog udjela sive ekonomije.
4. Urbanizacija se također povezuje s većom stopom kriminaliteta (opširnije u: Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002). Zemlje jugoistočne Europe znatno su slabije urbanizirane od zapadnoeuropskih država, a ritam urbanizacije je, prema autoru Izvješća, umjeren.
5. Drugo važno potencijalno vulnerabilno područje za kriminalitet je stanje kaznenopravnog sustava. Tako se navodi da si siromašne zemlje ne mogu priuštiti koliko i bogate za sigurnost, a slabo opremljen kaznenopravni su-

stav izvor je vulnerabilnosti za kriminalitet u mnogih zemljama i svijetu. U zemljama ove regije, međutim, socijalistički režim osigurao si je velik sigurnosni aparat. Bez obzira na to što je jedna od najsiromašnijih zemalja u Europi, Albanija je imala veći broj policajaca po broju stanovnika nego mnoge zemlje Zapada, dok hrvatski podaci premašuju podatke Singapura, kao policijski vrlo dobro opremljenog područja. Kosovo ima gotovo najvišu koncentraciju sigurnosnog osoblja u svijetu.

S obzirom na ove podatke važno je postaviti određena ograničenja, svojstvena svim komparativnim studijama. Kao i u području razlika u zakonskim određenjima kaznenih djela, tako postoje i mnoge razlike u organizacijskim rješenjima tijela kaznenopravnog sustava. Kad govorimo o policiji, tj. stopi policajaca u određenoj državi, trebamo imati na umu različita organizacijska rješenja. To se posebno ističe u metodološkim napomenama publikacije *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* iz 2006. godine gdje se jedna od metodoloških primjedbi odnosi upravo na računanje policijskih službenika. Tako se prepoznaje da neke države imaju više od jedne policijske službe, npr. državna policija, općinska policija, žandarmerija ili pravosudna policija. Osim toga, u broj policijskih službenika spadaju i pripadnici specijalne policije ili policijski kadeti. Iz tog su razloga autori ove publikacije zatražili od država da pošalju podatke o broju policijskih službenika, i to: kriminalističke policije, prometne policije, granične policije i uniformirane policije. Iz te definicije policijskih službenika isključeni su: carinska policija, porezna policija, vojna policija, sigurnosne službe, policijski rezervisti i policijski kadeti. S tako postavljenom definicijom došli su do podataka sadržanih u tablici 1.

Tablica 1.

Broj policijskih službenika (isključujući civilno osoblje)
na 100.000 stanovnika 2003. godine

Ispod 200	200 - 299	300 - 399	400 - 499	500 i više
Danska	Estonija	Albanija	Hrvatska	Cipar
Finska	Mađarska	Austrija	Češka	Gruzija
Švedska	Island	Belgija	Grčka	Rusija
	Nizozemska	Francuska	Italija	
	Poljska	Irska	Portugal	
	Rumunjska	Litva	Sjeverna Irska	
	Švicarska	Slovačka		
	Engleska i Wales	Slovenija		
	Luksemburg	Škotska		

Izvor: European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics - 2006.

Zemlje ove regije imaju više državnih odvjetnika po broju stanovnika nego većina zapadnoeuropskih država¹. U smislu učinka, pravosuđe izgleda kao najproblematičniji sektor. Postoji percepcija o političkom utjecaju i korupciji sudaca, no osuđujuće presude za ubojstva su visoke, a udio zatvorske populacije koja nije pravomoćno osuđena je nizak. Naime, kao međunarodno priznati indikatori za procjenu funkcioniranja kaznenopravnog sustava koriste se ovi: udio prijavljenih kaznenih djela koja završavaju s osudom (koristi se kao indikator za procjenu i policije i državnog odvjetništva) te broj zatvorenika (prитvorenika) koji još nisu dobili pravomoćnu presudu. U odnosu prema zatvorskim podacima, stopa zatvorenika bliska je ili ispod prosjeka Vijeća Europe te postoje adekvatni uvjeti za zatvorenike. Prenapučenost se definira kao situacija u kojoj zatvori funkcioniraju sa 115% kapaciteta. Po tom kriteriju, jedino Hrvatska, Albanija i moguće Bugarska imaju problema s prenapučenošću. U Izvješću se navodi da su mnoge zemlje značajno smanjile stope zatvorenika (no bez detaljnijeg uvida u način smanjenja te stope brzopleto je donositi zaključak o pozitivnom predznaku takvih promjena). Kao primjer ističu Bugarsku u kojoj su zatvori funkcionirali sa 123% kapaciteta 2004. godine i 194% kapaciteta 2005. godine, usporedivo sa 116% kapaciteta 2006. godine.

S obzirom na aktualnost problema prenapučenosti o kojoj se u Hrvatskoj tijekom svibnja puno govorilo, zanimljivo je pogledati malo detaljnije podatke o zatvorskim statistikama. U tu su svrhu korišteni podaci Međunarodnog centra za zatvorske studije (International Center for Prison Studies, www.prisonstudies.org), od kojih su prikazani podaci za zemlje jugoistočne Europe koje su predmetom Izvješća i za neke susjedne zemlje (u zgradama je informacija o godini na koju se podatak odnosi).

---

¹ U odnosu na stopu državnoodvjetničkog kadra, autori publikacije *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* (2006) nisu u izdanju iz 2006. godine stavljali ažurirane podatke objašnjavajući to različitim čimbenicima. U odnosu na brojnost kadra u državnoodvjetničkim strukturama (koje su organizacijski vrlo različite) navode da broj državnih odvjetnika na 100.000 stanovnika u europskim zemljama izuzetno varira, od 27,2 u Latviji do 1,5 na Malti (podaci iz 2000. godine) te naglašavaju da broj državnih odvjetnika ovisi o različitim čimbenicima, posebice o njihovoj kompetentnosti i zadaćama u različitim nacionalnim sustavima kaznenog pravosuđa i državne administracije.

Tablica 2.

Zatvorska statistika

Država	Stopa zatvorenika (bez pritvorenika)	Postotak žena	Postotak maloljetnika	Službeni kapacitet zatvorskog sustava	Iskorištenost kapaciteta
Hrvatska	93 (2007)	3,8 (2007)	0,8 (2007)	3.159 (2007)	130,6 (2007)
Bosna i Hercegovina: Republika Srpska	74 (2007)	1,2 (2007)	0,7 (2007)	1.085 (2006)	83,5 (2006)
Srbija	117 (2007)	3,0 (2005)	2,8 (2005)	9.609 (2005)	80,9 (2005)
Crna Gora	108 (2003)	2,5 (2002)	1,4 (2002)	670 (2003)	109,6 (2003)
Makedonija	99 (2006)	1,6 (2006)	0,8 (2006)	2.225 (2006)	91,1 (2006)
Bugarska	148 (2006)	3,4 (2006)	1,3 (2004)	8.738 (2006)	130,9 (2006)
Rumunjska	150 (2007)	4,7 (2005)	2,0 (2007)	36.819 (2007)	87,7 (2007)
Moldavija	247 (2006)	4,8 (2005)	2,2 (2005)	12.650 (2005)	70,5 (2005)
Albanija	136 (2007)	2,9 (2005)	1,0 (2005)	3.600 (2007)	119,4 (2007)
Bosna i Hercegovina: Federacija	62 (2007)	2,6 (2007)	0,6 (2007)	1.183 (2006)	130,1 (2006)
Italija	67 (2006)	4,3 (2006)	0,7 (2006)	42.959 (2005)	138,9 (2005)
Grčka	91 (2006)	5,7 (2006)	4,3 (2006)	8.019 (2006)	126,1 (2006)
Mađarska	156 (2005)	6,2 (2005)	2,7 (2005)	11.260 (2005)	139,6 (2005)
Slovenija	65 (2006)	4,1 (2006)	0,5 (2006)	1.116 (2006)	116,6 (2006)
Austrija	108 (2007)	4,9 (2007)	1,8 (2007)	8.619 (2007)	104,3 (2007)
Ukrajina	345 (2007)	6,3 (2005)	2,4 (2004)	160.555 (2006)	101,3 (2006)

Prema podacima iz tablice 2 razvidno je da je prenapučenost (ako kao početak prenapučenosti uzmemo funkcioniranje zatvorskog sustava sa 115% postojećeg kapaciteta) najprisutnija u Hrvatskoj, Bugarskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine. No, prenapučenost je, prema tim podacima, problem i drugih zemalja: Italije, Mađarske, Grčke, Slovenije. Naravno, i te podatke treba uzimati s oprezom jer se odnose na jednu godinu odnosno zatečeno stanje na određeni datum.

Općenito gledano, promatrači (prema autoru Izvješća) izvještavaju o ozbiljnim problemima s korupcijom, nekažnjavanjem i slabim uvjetima pritvora, no isto tako naglašavaju da su ove zemlje adekvatno opremljene (ekipirane) za odgovor na kriminalitet, što ih stavlja u povoljniju poziciju od mnogih drugih regija.

4. TRENDOWI KONVENCIONALNOG KRIMINALITETA

Autor Izvješća navodi da, prema dostupnim podacima, područje jugoistočne Europe nema problem visoke stope kriminaliteta, posebice onog koji čini tzv. konvencionalni kriminalitet: ubojstva, silovanja, napada, razbojništava, provala, krađa i slično. Naglašava se problematičnost policijskih podataka o kriminalitetu zbog neprijavlivanja viktimizacije, neevidentiranja i manipuliranja podacima. U smislu komparacije ističe da je ubojstvo jedino kazneno djelo koje je u najvećem broju slučajeva prijavljeno policiji i da je ono indikator po kojem se procjenjivala situacija nasilnog kriminaliteta u zemljama regije. To je vrlo neobično zato što podatak o stopi ubojstava sam po sebi, bez poznavanja strukture tih ubojstava (odnos i kvaliteta prethodnog poznanstva između počinitelja ili žrtve, postojanje serijskih ubojstava, masovnih ubojstava, ubojstava vezanih uz organizirani kriminalitet i slično) teško da može govoriti o ukupnom nasilničkom kriminalitetu u nekoj zemlji.

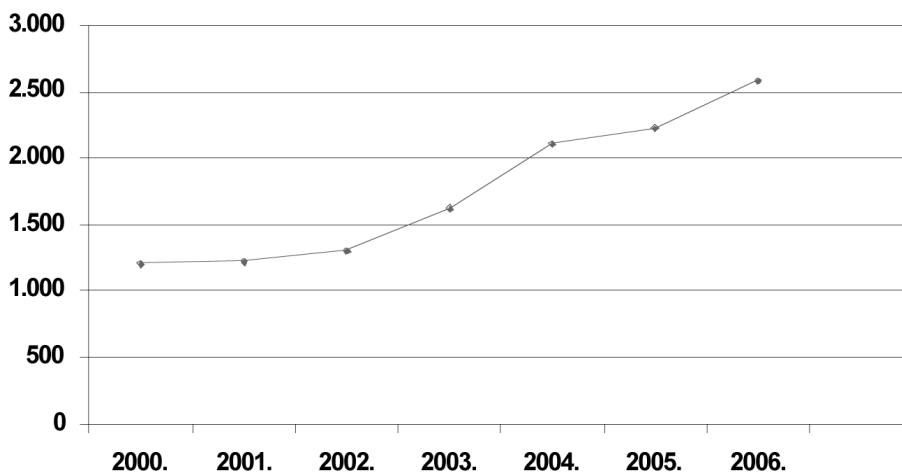
Prema najmanje trima neovisnim standardiziranim izvorima podataka (CTS: UN-ova studija o trendovima kriminaliteta i funkcioniranju kaznenopravnih sustava, *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* i Svjetska zdravstvena organizacija) izgleda da su stope ubojstava relativno niske u jugoistočnoj Europi. Analiza vremenskih serija pokazuje snažan pad stope ubojstava u posljednje vrijeme. Gledajući zajedno podatke iz Moldavije, Albanije, Rumunjske, Hrvatske, Bugarske i Srbije, može se reći da se broj ubojstava u regiji dvostruko smanjio u periodu od 1998. do 2006. godine. Navodi se da je vrlo vjerojatno takav statistički trend uzrokovan stvarnim smanjenjem nasilja u regiji, što je prilično smjela izjava (zaključivanje o ukupnom nasilju uz korištenje stope ubojstava kao indikatora). Također se navodi da se kao jedini mogući zaključak ističe taj da je jugoistočna Europa jedno od najsigurnijih područja u svijetu i da napreduje u smislu još veće sigurnosti.

U okviru ovog poglavlja posebno se ističe problem neprijavljenog kriminaliteta. Tako se navodi da se u svrhu dobivanja približne slike o aktualnom stanju kriminaliteta obično (a posebno za određena kaznena djela za koje se pretpostavlja velika tamna brojka) kombiniraju podaci službenih tijela detekcije i viktimizacijskih studija. Jedna od takvih studija čiji se podaci često koriste u međunarodnim studijama je Međunarodna studija viktimizacije (ICVS: *International Crime Victims Study*). Prema tim podacima, razlike u stopi prijavljivanja razbojništva i napada i nisu tako drastično različite između zapadnoeuropskih i jugoistočneuropskih zemalja. U zapadnoj Europi preko tri četvrtine svih žrtava provala, otprilike polovina žrtava razbojništava i trećina žrtava napada prijavljuju svoju viktimizaciju policiji. U zemljama jugoistočne Europe dvije trećine žrtava provala, nekih 38% žrtava razbojništva i četvrtina žrtava napada prijavljuju svoju viktimizaciju policiji. Komparacija tih podataka s podacima UN-ove studije o trendovima kriminaliteta i funkcioniranju kaznenopravnih sustava govori kako zapadna Europa ima dvostruko više provala, preko četiri puta više napada i 15 puta više razbojništva od zemalja jugoistočne Europe. Krađe motornih vozila koje se, kao kazneno djelo koje je zbog velike vrijednosti za žrtve i visoke stope otkrivanja vrlo često prijavljuje (uzimajući u obzir različite razine posjedovanja motornih vozila prema stupnju razvijenosti zemlje), relativno su rijetke, tj. njihova je stopa niža od europskog prosjeka.

Grafikon 1.

Statistika policije: zlostavljanje i zapuštanje djece i maloljetnika
(broj prijavljenih djela)

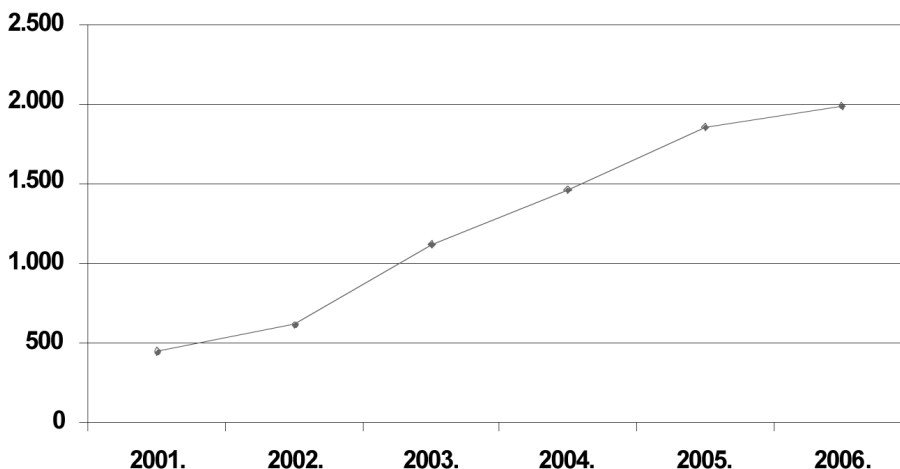

Jedno od kaznenih djela kod kojih je velika tamna brojka jest i nasilje nad ženama i djecom. I tu se naglašava nepouzdanost službenih podataka zbog visoke stope neprijavlivanja. Ono što još treba napomenuti u tom kontekstu jest da promjene u društvenom odnosu prema određenom problemu mogu značajno djelovati na službene statistike koje neinformiranog promatrača mogu uputiti na pogrešne zaključke. Uzmimo primjer dvaju kaznenih djela koja mogu poslužiti kao ilustracija. Grafikon 1 sadržava podatke o prijavljenim kaznenim djelima zlostavljanja i zapuštanja djece i maloljetnika.

Gledamo li te podatke, ne razmišljajući što se u hrvatskom društvu u analiziranom periodu dešavalo u odnosu na problem nasilja nad djecom, možemo konstatirati da je to kazneno djelo u porastu. No, brojne aktivnosti vladinog i nevladinog sektora u smislu podizanja svijesti o štetnosti nasilja nad djecom i razvoju filozofije netoleriranja takvog ponašanja, formalnog društvenog odgovora u smislu ozbiljnijih sankcija koje se izriču počiniteljima, osvještavanja uloge tzv “tihih svjedoka” te edukacije same djece o njihovim pravima i mogućnostima zaštite, sve to dovelo je do stvaranja ozračja u kojem raste broj prijavljenih kaznenih djela. To se odnosi i na problem obiteljskog nasilja (grafikon 2) koji uz mnoge društvene aktivnosti prati i donošenje Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

Grafikon 2.

Statistika policije: obiteljsko nasilje, maloljetna žrtva
(broj prijavljenih djela)

5. STVARNI PROBLEM: ORGANIZIRANI KRIMINALITET I KORUPCIJA

Organizirani kriminalitet u svakom kutu suvremenog svijeta izniman je problem, tj. izazov. Tako je i tadašnji glavni tajnik UN-a Kofi Annan u poruci u povodu otvaranja 11. kongresa UN-a o sprječavanju kriminaliteta i o kaznenom pravosuđu (prema: Carić, 2005:900), “označio organizirani kriminalitet najvećom opasnošću međunarodnom miru i sigurnosti u 21. stoljeću i istaknuo da Kongres treba poslužiti kao podsjetnik što sve treba učiniti da se ta opasnost obuzda.” I europski znanstvenici i stručnjaci zabrinuti su problemom organiziranog kriminaliteta i s njim povezanim suvremenim prijetnjama sigurnosti, o čemu svjedoči činjenica da je cijeli broj časopisa *European Journal of Criminology* posvećen organiziranom kriminalitetu, terorizmu i europskoj kriminologiji (Kleemans, 2008), a vrijedno je prisjetiti se da je XI. savjetovanje Hrvatskog udruženja za kazneno pravo i praksu još 1998. godine bilo posvećeno temi *Kaznenopravni sustav pred izazovom organiziranog kriminaliteta*.

Kao dobra podloga organiziranom kriminalitetu poslužile su situacija tranzicije i situacija ratnih zbivanja. U odnosu na tranziciju u Izvješću se navodi da se korupcija, privatizacijske prevare, reketi zaštite i drugi oblici organiziranog kriminaliteta razvijaju u okruženju dezorijentiranih institucija provedbe zakona, brzih promjena u socijalnim i ekonomskim normama i političke nesigurnosti. Iz upravo navedenih razloga mnoge su prethodno komunističke zemlje doživjele brz porast organiziranog kriminaliteta. Osim toga, postkonfliktne situacije često su povezane s povećanjem stope kriminaliteta. Dostupnost vatrene oružja, stvaranje krijumčarskih ruta radi izbjegavanja sankcija, porast lokalnih moćnika do pozicija moći putem vojnih ili paravojnih struktura – sve su to okolnosti koje, uz mnoge druge, pogoduju kriminalitetu. Također, ratno profiterstvo i neregulirana privatizacija uzrokovali su porast delinkvenata s vezama s osobama političke i poslovne elite.

S obzirom na procjenu aktualnog stanja organiziranog kriminaliteta u regiji navodi se da je kreiranje takve procjene daleko teže od procjene tzv. konvencionalnog kriminaliteta i da detekcija organiziranog kriminaliteta počiva isključivo na državnoj aktivnosti. Neaktivnost u tom smislu može biti odraz nedostatnih resursa, ali isto tako i korupcije. U kontekstu državne reakcije (uhićenja) uvijek se šalje dvostruka poruka – s jedne strane priznaje se postojanje organiziranog kriminaliteta, a s druge se pokazuje da se nešto ipak na tome radi.

U prikazu pojedinih oblika organiziranog kriminaliteta najveća je pozornost posvećena drogama jer se smatra da je, posebice trgovanje heroinom, najvrjednija kriminalna aktivnost na području jugoistočne Europe. Procjenjuje se da otprilike 80 tona heroina godišnje prolazi kroz regiju kako bi stigao do

konzumenata u zapadnoeurpskim zemljama. Prema nekim procjenama smatralo se da albanska kriminalna udruženja kontroliraju 70% ili više heroina koji dopijeva do ključnih destinacijskih tržišta te ih je Vijeće Europe 2005. godine opisivalo kao “prijetnju Europskoj uniji” (o organiziranim kriminalnim udruženjima s etničkom prepoznatljivošću u području trgovanja drogama upućujem na članak: Paoli, Reuter, 2008).

Kanabis se uzgaja za izvoz u Albaniji i Bugarskoj, a prisutne su i sporadične zapljene kokaina i sintetskih droga.

O problemu trgovanja ljudima i krijumčarenja migranata iz Izvješća se mogu istaknuti sljedeće točke:

- * prema ranijim procjenama, 120.000 žrtava trgovanja ljudima svake je godine dolazilo u EU kroz zemlje regije ili iz njih;
- * u nekim područjima postoje dokazi da je trgovanje ljudima bilo u vezi s potražnjom generiranom prisutnošću međunarodnih snaga, pa se odlaskom međunarodnih snaga s tih područja može očekivati smanjenje potražnje;
- * u odnosu na trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, brojna izvješća bilježe pad broja otkrivenih žrtava, za što se kao mogući razlog navode sofisticiranije tehnike trgovanja. U mnogim slučajevima primjećuje se trgovanje unutar granica države, tj. korištenje žena državljanke dotične zemlje na seksualnom tržištu. Pojavljuje se i fenomen retrgovanja, tj. ponovnog trgovanja istima ženama;
- * zakonodavne promjene s obzirom na taj problem omedavno su uvedene u većini zemalja regije pa implementacijski kapaciteti mogu biti još uvijek ograničeni;
- * 2004. godine zabilježeno je 557 žrtava iz jugoistične Europe u četirima ključnim destinacijskim državama koje imaju aktivne programe suzbijanja trgovanja ljudima (Nizozemska, Grčka, Italija i Njemačka) ili otprilike 140 žrtava po zemlji;
- * profil žrtava se mijenja: tijekom 90-ih među žrtvama bile su zajzastupljenije Albanke i Modavke, dok su 2004. najzastupljenije bile žrtve iz Rumunjske i Bugarske;
- * tržište krijumčarenja migranata, prema dostupnim podacima, jest u padu, što može značiti da su krijumčari pronašli druge načine izbjegavanja detekcije, no i podaci i znanje o pozadinskoj socijalnoj dinamici upućuje na zaključak da je riječ o stvarnom padu tog problema.

Za krijumčarenje oružja i drugih ilegalnih dobara također se primjećuje smanjenje opsega problema, što se objašnjava poboljšanim graničnim kontrolama i smanjenom potražnjom za takvim ilegalnim dobrima.

6. KORUPCIJA I EKONOMSKI KRIMINALITET

Premda se smatra da je konvencionalni kriminalitet na području jugoistočne Europe nizak i da je organizirani kriminalitet u padu, kao posebno važan problem na tom području ističu se korupcija i ekonomski kriminalitet. Te delikte iznimno je teško mjeriti, no, kako se navodi u Izvješću, postoje dva područja u kojima ova regija zauzima vodeće mjesto u svijetu u smislu viktimizacije prema viktimizacijskim studijama: plaćanje mita i prevare potrošača. Većina zemalja ovog područja smatra korupciju među vodećim problemima svojih zemalja. Tako je u Albaniji i Rumunjskoj stavljaju na prvo mjesto socijalnih problema, na drugo u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, na treće u Makedoniji te na četvrto u Bugarskoj. Korupciju i ekonomski kriminalitet iznimno je teško mjeriti. Premda se o korupciji, posebice u zemljama u razvoju koje nastoje “uhvatiti korak” sa zemljama s dužom demokratskom tradicijom, puno govori (više u dnevopolitičke svrhe nego znanstveno), korupcija i dalje, kako navodi Kregar (1999), spada u pojmove kojima je teško odrediti točan sadržaj jer se njezino značenje mijenja u različitim vremenskim, društvenim i političkim okolnostima i prilikama. Danas se koristimo vrlo općenitom definicijom da je korupcija zlouporaba javne službe u osobnu korist, a Derenčinović (2001) nudi nešto detaljniju definiciju po kojoj je korupcija “proces u kojem najmanje dvije osobe nedopuštenom razmjenom u cilju ostvarivanja vlastitih probitaka postupaju na štetu javnog interesa i kršeći moralnu i pravnu normu povrjeđuju temelje demokratskog razvoja, pravnu državu i vladavinu prava”. Govoreći o uzrocima i okolnostima koje pogoduju korupciji u tranzicijskim zemljama, Šimac (2004) navodi sljedeće naglaske:

- stari odnos prema svemu zajedničkom i društvenom;
- raspadom državnog sustava i društvenog vlasništva stvara se atmosfera “slobodne grabežne utakmice” kod privatizacije i denacionalizacije;
- volja bivših političkih kadrova da zadrže vlast i povlastice;
- nepostojanje zanja i iskustva u vođenju demokratske države, njezinih mehanizama i institucija, od strane građana koji su prvi put dobili priliku i pravo baviti se politikom;
- nejasna i vrlo često proturječna pravna pravila i propusti u zakonu, što je posljedica neznanja o materiji koju je potrebno pravno regulirati;
- previše pravnih pravila;
- nepostojanje javnog mnijenja i njegove nadzorne uloge;
- nepostojanje građanskog duha poštovanja pravnih normi;
- nepostojanje otvorenog tržišta kao mjere i regulatora konkurencije i
- nepostojanje protumonopolskih zakona.

Prema Izvješću o stanju u području organiziranog i gospodarskog kriminaliteta u jugoistočnoj Europi koje je izdalo Vijeće Europe 2006. godine (pre-

ma: Batinić, 2008), a u okviru CARPO projekta *Razvoj pouzdanih aktivnosti i funkcionalnih sistema policijskog djelovanja, jačanja borbe protiv glavnih kriminalnih aktivnosti i jačanje policijske suradnje*, korupcija je prepoznata kao ozbiljan problem ove regije koji ima utjecaj na javnu upravu, poreznu i carinsku upravu, na političare, graničnu službu, kaznenopravni sustav, medije i privatni sektor, i to korištenjem mita i drugih načina za korupciju poput oslanjanja na odnos protektor – klijent, nepotizam, favorizam, obiteljske veze i na nacionalne odnose, odnose s osobama na utjecajnim položajima ili politički eksponiranim osobama. Zemlje regije poduzele su niz zakonodavnih i drugih mjera za rješavanje tog problema: potpisale su i ratificirale Konvenciju UN-a protiv korupcije te Kaznenopravnu i građanskopravnu konvenciju Vijeća Europe o korupciji, harmonizirale su nacionalna zakonodavstva, pokrenule programe i strategije za suzbijanje korupcije te uspostavile tijela za antikorupcijske aktivnosti.

Ekonomski, tj. organizirani kriminalitet također je velik problem, ne samo zemljama u regiji nego i puno šire. U već spominjanom CARPO projektu Vijeća Europe iz 2006. godine navodi se (prema: Kovčo Vukadin, 2007) da su “organizirani i gospodarski kriminalitet blisko povezani motivom stjecanja dobiti i ostvaruju ogroman nezakonit profit. Ozbiljna su prijetnja razvoju demokracije, vladavini zakona i ljudskim pravima, ali i državnoj sigurnosti i gospodarskom razvoju u jugoistočnoj Europi i šire”. Gospodarskom kriminalitetu bilo je posvećeno i prošlogodišnje savjetovanje Hrvatskog udruženja za kazneno pravo i praksu. U Izvješću o kojem je riječ u ovom radu posebna se pažnja posvećuje pranju novca i konstatira se da se većina kriminalnih transakcija organiziranog kriminaliteta odvija u gotovini. Vraćanje tog novca u legitimnu ekonomiju zahtijeva skrivanje njegova porijekla i tu stupa “na scenu” pranje novca. Teško je procijeniti opseg tredova u pranju novca iz istog razloga vulnerabilnosti regije: ekonomija počiva na gotovinskim transakcijama, a reguliranje financijskog sektora ostaje nerazvijeno. Samo manji broj domaćinstava ima bankovne račune. U mnogim jurisdikcijama pranje novca tek je odnedavno ili je nedovoljno kriminalizirano, a mehanizmi za nadzor tek se implementiraju. Navodi se da je Albanija zemlja s velikim rizikom za pranje novaca zbog velikog udjela gotovinskih transakcija i oporavka bankarskog sektora od gubitka povjerenja u institucije od krize 1997. godine. Za Bosnu i Hercegovinu problem pranja novca ističu neke nevladine organizacije; za Bugarsku se pranje novca veže uz njezin geografski položaj; u Hrvatskoj za financijski kriminalitet poput privatizacijskih prevara i izbjegavanja plaćanja poreza; u Makedoniji za kriminalitet vezan uz pojačani priljev stranog kapitala (prevare i izbjegavanje plaćanja poreza); u Moldaviji za *offshore* kompanije; Rumunjskoj za *online* prevare s kreditnim karticama; Srbiji i Crnoj Gori uz trgovanje drogama, krijumčarenje migranata, oružja i piratske robe, korupciju i izbjegavanje plaćanja poreza.

7. UČINAK KRIMINALITETA

U posljednjem poglavlju Izvješća govori se o posljedicama, tj. učincima takve vrste kriminaliteta na području jugoistočne Europe; naglašavaju se go-spodarski, politički i sigurnosni problemi te strah od kriminaliteta na individualnoj razini i nepovjerenje građana u sustav. Poslovni ljudi izvještavaju o kriminalitetu i korupciji kao kočnicama investiranja. Također, navodi se da postoji snažna impresija u ovoj regiji da su neki ljudi, zahvaljujući svojim političkim vezama, iznad zakona. Osim toga, postoje čak mišljenja da kriminalitet može igrati važnu ulogu u regionalnoj nestabilnosti, a kontinuirana nestabilnost svakako povećava ranjivost za organizirani kriminalitet.

8. ZAKLJUČAK

Prema sadržaju preglednog Izvješća, stanje kriminaliteta na području jugoistočne Europe nije zabrinjavajuće s obzirom na tzv. konvencionalni kriminalitet, dok se upozorava na opasnost specifičnih oblika kriminaliteta, poput organiziranog kriminaliteta (za koji se primjećuje smanjenje obujma) i ekonomskog kriminaliteta. U Izvješću se koristi prilično "blag ton" - kad se i govori o određenim oblicima kriminaliteta koji predstavljaju problem u području ove regije, to se radi na način prepoznavanja brojnih pomaka koji su napravljeni na razinama pojedinačnih država. Može se zaključiti da se radi o relativno pozitivnom Izvješću koje se može ocijeniti "pametno izbalansiranim" - pozitivna ocjena stanja tzv. konvencionalnog kriminaliteta u smislu nestvaranja panike s jedne strane, a s druge strane blago upozoravanje na probleme koji predstavljaju (naravno, u različitom intenzitetu) probleme mnogih zemalja u suvremenom sigurnosnom okruženju. Prigovor koji se može uputiti Izvješću (a koji je možda i razlog njagova umjerenog tona) jest metodologija, tj. korištenje sekundarnih izvora podataka - korištenje i kombiniranje podataka dobivenih u drugim studijama s različitim metodologijama i različitim odazivom zemalja koje su predmetom Izvješća. Komparativne studije o stanju kriminaliteta iznimno su izazovan zadatak i onda kad se koristi vlastito osmišljena metodologija, a posebice kad se koriste sekundarni izvori.

LITERATURA

1. Batinić, T. (2008): Korupcija: stanje u Hrvatskoj. Diplomski rad, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
2. Carić, A. (2005): XI. kongres Ujedinjenih naroda o sprječavanju kriminaliteta i o kaznenom pravosuđu, Bangkok (Tajland), 18.-25. travnja 2005. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 12, br. 2: 899-924.

3. Derenčinović, D. (2001): Mit(o) korupciji. NOCCI, Zagreb
4. Legget, T. (2008): Crime and its impact on the Balkans and affected Countries. UN Office on Drugs and Crime
5. Kleemans, E.R. (2008): Introduction to special issue: organized crime, terrorism and european criminology. European Journal of Criminology, Vol. 5, No.1: 5-12.
6. Kovčo Vukadin, I. (2005): Stanje i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 12, br. 2:279-326.
7. Kovčo Vukadin, I. (2007): Gospodarski kriminalitet: kriminološka obilježja. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 14, br. 2: 435-494
8. Kregar, J. (1999): Nastanak predatorskog kapitalizma i korupcija. RIFIN, Zagreb
9. Paoli, L., Reuter, P. (2008): Drug trafficking and ethnic minorities in Western Europe. European Journal of Criminology, Vol. 5, No.1: 13-37.
10. Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002): Kriminologija. Globus, Zagreb
11. Šimac, N. (2004): Protiv korupcije: stara pošast, nove opasnosti: razgovori o korupciji i njezinu suzbijanju. 2., dopunjeno izdanje, Udruga za demokratsko društvo, Biblioteka Mala škola demokracije, Zagreb

PRILOG

Konvencijski status zemalja jugoistočne Europe

Država	Jedinstvena konvencija o narkoticima 1961. ¹	Konvencija o psihotropnim supstancijama 1971.	Konvencija protiv nedozvoljene trgovine drogama i psihotropnim supstancijama 1988.	Konvencija protiv korupcije	Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta	Protokol za spriječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece	Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom	Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom
Albanija	2001.	2003.	2001.	2006.	2002.	2002.	2002.	
Bosna i Hercegovina	1993.	1993.	1993.	2006.	2002.	2002.	2002.	
Bugarska	1996.	1972.	1992.	2006.	2001.	2001.	2001.	2002.
Hrvatska	1993.	1993.	1993.	2005.	2003.	2003.	2003.	2005.
Crna Gora	2006.	2006.	2006.	2006.	2006.	2006.	2006.	2006.
Moldavija	1995.	1995.	1995.	2006.	2005.	2005.	2005.	2006.
Rumunjska	1974.	1993.	1993.	2004.	2002.	2002.	2002.	2004.
Srbija	2001.	2001.	2001.	2005.	2001.	2001.	2001.	2005.
Makedonija	1993.	1993.	1993.	2007.	2005.	2005.	2005.	

¹ Ugovorne stranke Jedinstvene konvencije iz 1961., izmjenjene i dopunjene Protokolom iz 1972. godine

Legislativni status

Država	Kriminalizacija sudjelovanja u skupini organiziranog kriminaliteta	Legislativa suzbijanja trgovanja	Legislativa protiv pranja novca	Legislativa protiv korupcije
Albanija		Kazneni zakon iz 1995. s izmjenama iz 2007.	Zakon o sprječavanju pranja novca iz 2000., 2003.	Kazneni zakon, 1995.
Bosna i Hercegovina		Kazneni zakon Bosne i Hercegovine, 2003.	Zakon o sprječavanju pranja novca u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2000. Zakon o sprječavanju pranja novca, 2001. (Republika Srpska)	Kazneni zakon Bosne i Hercegovine, 2003, Kazneni zakon Republike Srpske, 2003,
Bugarska	Da	Zakon o suzbijanju nezakonitog trgovanja ljudima, 2004.	Zakon o mjerama protiv pranja novca, 2001.	Kazneni zakon, 1968., 2003.
Hrvatska	Da	Kazneni zakon, 1998., izmjene 2003.	Zakon o sprječavanju pranja novca, 2003. Pravilnik o provedbi Zakona o sprječavanju pranja novca, 2003.	Kazneni zakon, 1998., 2004., 2006. Zakon o sukobu interesa u obnašanju javnih dužnosti, 2003. Etčki kodeks državnih službenika 2006. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, 2001.

Crna Gora	Da	Kazneni zakon, 2003., izmjene 2004.	Zakon o sprječavanju pranja novca, 2003.	Zakon o sprječavanju pranja novca, 2003.	Kazneni zakon 2003., 2004., 2006. Zakon o javnoj nabavi, 2001. Zakon o financiranju političkih stranaka, 2004.
Moldavija	Da	Zakon o sprječavanju i suzbijanju trgovanja ljudima, 2005.	Zakon o sprječavanju i suzbijanju pranja novca, 2001.	Zakon o sprječavanju i suzbijanju pranja novca, 2001.	Kazneni zakon, 2002. Akt 900 o suzbijanju korupcije i nepotizma, 1996. Akt 1264 o Deklaraciji i nadzoru prihoda i imovine državnih dužnosnika, tužitelja, javnih službenika i određenih osoba koje imaju menadžerske pozicije, 2002. Kazneni zakon, Zakon o suzbijanju, otkrivanju i kažnjavanju djela korupcije, 2000, Zakon o Deklaraciji i nadzoru imovine viših službenika, sudaca, službenika i menadžera, 1996.
Rumunjska	Da	Zakon o sprječavanju i suzbijanju trgovanja ljudima, 2001.	Zakon o sprječavanju i kažnjavanju pranja novca, 1999.	Zakon o sprječavanju i kažnjavanju pranja novca, 1999.	
Srbija	Da	Kazneni zakon, 2005. UNMIK regulacija 2001./4. o zabrani trgovanja ljudima na Kosovu	Zakon o pranju novca, 2001. Zakon o pranju novca i sprječavanju financiranja terorizma, 2003., 2005.	Zakon o pranju novca, 2001. Zakon o pranju novca i sprječavanju financiranja terorizma, 2003., 2005.	
Makedonija	Da	Kazneni zakon, 2004	Zakon o sprječavanju pranja novca i drugim prihodima od kaznenih djela, 2004.	Zakon o sprječavanju pranja novca i drugim prihodima od kaznenih djela, 2004.	

Summary

CRIME IN SOUTH EAST EUROPE

This paper gives an overview of the UNODC report “Crime and its impact on the Balkans and affected countries”. According to this report, crime in South East Europe is not alarming with regard to so-called conventional crime. Emphasis is given to specific crimes such as organised crime (for which a declining trend has been noticed) and economic crime. It can be concluded that this report is relatively positive and can be described as “well balanced”. However, an objection can be raised regarding its methodology in terms of using secondary data sources that call for a great degree of caution when making conclusions.